

ROTTER'İN İÇ-DIŞ KONTROL ODAĞI ÖLÇEĞİ (RİDKOÖ)NİN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ İÇİN GÜVENİRLİĞİ VE GEÇERLİĞİ (*)

Dr. İhsan Dağ
Hacettepe Üniv. Psikoloji Bölümü

ÖZET

Çalışmada "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)'nin Türk üniversite öğrencileri için güvenilirlik ve geçerlik incelemeleri yapılmış, ayrıca Temel Bileşenler Analiziyle faktör yapısı araştırılmıştır. Ölçek, biri 99, diğeri 532 denekten oluşan iki ayrı grup halinde Hacettepe Üniversitesi öğrencilerine uygulanmıştır. Bulgular, ölçeğin yeterli iç tutarlılığa ve test-tekrar test güvenirliliğine sahip olduğunu göstermiştir. Yarı yapılandırılmış bir görüşmede yapılan derecelendirme puanları esas alınarak hesaplanan birleşici geçerlik katsayısının da kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, kontrol odağıyla ilişkisi literatürde gösterilen iki ayrı ölçek puanlarıyla RİDKOÖ'nün anlamlı korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. Ölçeğin faktör yapısı ve faktör örüntülerinin de literatürde bildirilenlerle benzeştiği gözlenmiş ve bu haliyle ölçeğin araştırma amacıyla kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır.

GİRİŞ:

Edimsel Koşullanma Modelinin "pekiştirme" kavramında Sosyal Öğrenme Modelince eklenen "beklenti" (expectancy) kavramının bir doğurgusu olarak ortaya atılan "kontrol odağı" (locus of control)'nın önemli bir kişilik boyutunu oluşturduğu düşünülmektedir (Rotter, 1966; Strickland, 1978; 1989). Bu formülasyona göre, pekiştiricinin, belirli bir davranışı kendisinin izleyeceğine ilişkin bek-

lentiyi kuvvetlendirdiği öngörülmektedir.

Birey, yapmış olduğu bir davranışın pekiştirici ile sonuçlandığını algıladığında, yani pekiştiricinin kendi davranışını izler (contingent) olduğunu düşündüğünde, o pekiştiricinin bu davranışı gelecekte de izleyeceğine ilişkin bir beklenti oluşturacaktır. Böylece, bireyin pekiştirilen davranışları genel olarak iki şekilde sonuçlanmaktadır: pekiştiricinin davranışı ya "izler" ya da "izlemez" algılanması. Bu da öğrenme ilkeleri uyarınca genellemeye açık bir yaşantı olmakta ve birey gelişim süreci boyunca bu pekiştirme deneyimi türlerinden birinin ağırlık kazanabilmesiyle genellenmiş bir pekiştirici beklentisi oluşturabilmektedir. Pekiştiricilerin ya kendi ya da kendisinin dışındaki güçlerin veya şans ve kaderin kontrolünde olduğuna dair genel bir beklentiyi (inancı) benimseyebilmektedir. Birinci durumda bireyin "iç kontrol odağına", ikinci durumda ise "dış kontrol odağına" inandığı kavramsallaştırılmıştır. Ancak, kontrol odağı, pekiştirme yaşantılarının belirgin bir türde ağırlık kazanmaması durumunda kutuplaşmamakta ve uzamın herhangi bir noktasında yer alabilmektedir (Rotter, 1975).

Kontrol odağı kavramı, ortaya atılışının üzerinden geçen yirmibeş yılı aşkın bir süredir sayısız araştırmaya konu olmuş ve çok sayıda kişilik değişkeniyle ya da davranışla ilişkisi incelenmiştir. Gözden geçirme çalışmalarına göre, kontrol odağı ile ilişkisi replikasyon araştırmalarıyla sağlam olarak kurulan bazı değişkenler şu şekilde örneklenebilir: psikopatoloji ile dış kontrol odağı inancı arasında ve yine dış kontrolle uygu (conformity) gösterme arasında tutarlı olarak pozitif ilişkiler gösterilmektedir. Bunun gibi, akademik başarıyla iç kontrol odağına inanç arasında- zeka düzeyi de

(*) Bu çalışma, yazarın "Kontrol Odağı, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Belirti Gösterme İlişkileri" başlıklı doktora tez araştırması çerçevesinde yapılmıştır.

kontrol edildiğinde pozitif ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca, iç kontrole inananlar yaşadıkları tecrübelerden ileride daha iyi yararlanabilmekte; güç kararlar karşısında daha uzun süreye gereksinim duymakta; doyumlarının geciktirilmesine daha çok tolerans gösterebilmektedirler (Bkz.: Lefcourt, 1972; 1981; Stricland, 1978; 1989; Arnkoff ve Mahoney, 1979).

Kontrol odağı konusunda yapılan araştırmalar, bu boyutun iki kutuplu bir tek boyuttan çok, "çok boyutlu" bir kavramsallaştırmayla daha iyi anlaşılabilirliğine ilişkin kanıtlar ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak da kontrol odağı ölçümleri üzerinde faktör analizi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca, "durum" ya da "bağlam" değişkeninin de dikkate alınmasıyla "neyin kontrolü" sorusu üzerinde yoğunlaşma çabaları sonunda özel alanlarla ilgili bir çok kontrol odağı ölçekleri geliştirilmiştir (Kapsamlı bir gözden geçirme için Bkz.: Dağ, 1990).

Ancak, kontrol odağının boyutlarını ya da bağlamı dikkate alan bu çalışmalara araştırmacılar da çeşitli değişkenlerle tutarlı ilişkileri gösterebilmektedirler. Bu çalışmalarda en yaygın şekilde kullanılan araç ise kavramla birlikte ilk ortaya konulan "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği" (RİDKOÖ) olmaktadır. (Rotter, 1966). Ayrıca, Rotter (1990), ölçeğin homojen bir boyutu olmamasının, geliştirilmesinde maksatlı olarak hedeflendiğini ve bunun ölçeğin iç tutarlılığının düşürse bile yordayıcı gücünü artırdığını savunmaktadır.

RİDKOÖ, bireylerin genellenmiş beklentilerini içsellik dışsallık boyutu üzerinde belirlemeyi amaçlayan kendini-değerlendirme türü bir ölçektir. Aracın toplam 2100 deneye bulan dört ayrı örneklemden elde edilen verilerle hesaplanan iki yarım, Spearman-Brown ve KR güvenilirlik katsayılarının .65 ile .79 arasında, ve yine çeşitli örneklemlerde test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının da .49 ile .83 arasında değerler aldıkları bildirilmiştir (Rotter, 1966). RİDKOÖ'nün Marlowe-Crowne Sosyal İstenirlik Ölçeğiyle gösterdiği ortalama - .22'lik korelasyona (Rotter, 1966) yansıyan,

maddelerin dışsallığı gösteren seçeneklerinin tümüyle olumsuz yüklü olması ise (başarısızlık, şanssızlık, çaresizlik), ölçeğin en zayıf yönü olarak değerlendirilmektedir.

RİDKOÖ'nün yapı geçerliğine ilişkin olarak yapılan çalışmalarda, iç ve dış kontrol odağı inancında olan denek gruplarının şu özellikler yönünden farklı bulunmaları esas alınmıştır: tüberküloz karşısında öz-çaba (self-effort) gösterme ya da pasif kalma; şans ve beceriyle kontrol edilen deneysel görevlerdeki farklılaşmalar; çevresel koşulları iyileştirmek için girişimde bulunma olasılıklarındaki farklılaşmalar; başarı ve becerinin pekiştirilmesine verilen değerlerdeki ve dışarıdan gelen etkileme girişimleri karşısında direnç göstermedeki farklılaşmalar. Bu özellikler üzerinde içsellers ve dışsalların kavramsal olarak beklenen farklı performansları göstermeleri ölçeğin yapı geçerliğinin yeterli bulunmasını sağlamıştır. Ayrıca, yine ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin olarak Rotter (1966)'in ve Franklin (1963)'in yaptıkları faktör analizlerinde, ölçek puanlarındaki varyansın büyük bir bölümünü açıklayan bir faktörün elde edildiği bildirilmiştir.

RİDKOÖ'nün Özellikleri

Phares (1957) ve James (1957)'in öncü çalışmalarının ardından Rotter (1966) tarafından geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genellenmiş kontrol beklentilerinin, içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, seçime-zorlanık (forced choice) cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Örneğin, (2a.) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. (2b.) İnsanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur. Altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri 1'er puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları 0 ila 23 arasında değişmekte ve yükselen puan dış kontrol odağı inancının artmasına işaret etmektedir.

Denekler

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinden iki ayrı örneklem üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik değerlerine esas olan veriler, Psikoloji Bölümü öğrencilerinden 99 kişilik (18 erkek, 81 kız) bir gruptan elde edilmiştir. Bu grubun yaş ortalaması 21.1; $S=1.96$; ranj = 18-28'dir. Ölçeğin geçerlik hesaplamalarına esas olan veriler de bu örneklem içinden seçilen 53 denekten elde edilmiştir. Faktör analizine esas oluşturan veriler ise, Psikoloji, Sosyoloji, Felsefe ve Dışhekimliği öğrencilerinden toplam 532 denekten (190 erkek, 342 kız) elde edilmiştir. Tüm grubun yaş ortalaması 20.47; $S=1.77$ ve ranj = 17-25'dir.

Uygulama

Araştırma, biri ön çalışma olmak üzere iki aşamada uygulanmıştır. Ön çalışmada güvenilirlik ve geçerlik hesaplamalarına esas oluşturan veriler toplandıktan sonra, esas çalışmada daha büyük bir gruptan elde edilen veriler faktör analizinde kullanılmıştır. Ölçeğin araştırmacı tarafından yapılan çevirisinin ikisi psikometri ve biri klinik alanından üç uzmanca yapılan olgunlaştırılmasıyla elde edilen Türkçe Formu kullanılmıştır. Aracın madde ve seçenek sıraları orijinaliyle aynı tutulmuştur. Ölçek, Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R) ile birlikte uygulanmış ve toplam cevaplama süresi ortalama 30-40 dakika olmuştur. Ön çalışmada, RİDKOÖ deneklere toplu halde ve ortalama 22.8 gün arayla iki kez uygulanmıştır.

Ölçeğin geçerliğine esas olmak üzere yapılan yarı yapılandırılmış görüşmede kullanılmak amacıyla, RİDKOÖ'den başka bazı kontrol odağı ölçeklerinden örnek maddeler çevrilmiş ve bunlar 5 alanda gruplanarak genel görüşme soruları oluşturulmuştur : (1) Sizce, insanların birbirlerinden hoşlanıp hoşlanmamaları nelere bağlıdır? (2) Yaşamınızda çeşitli tersliklerle karşılaştığımızda neler düşünürsünüz? (3) Çalışıp çabalama ve kazanma konusunda neler düşünürsünüz? (4) Sizce, hastalı-

ğa neden yakalanırsınız? (5) Şans, kader, bugün ve gelecek hakkındaki düşüncelerinizi nasıl özetleyebilirsiniz? Bu genel soruları derecelendirmeye yeterli doyuruculukta cevap ortaya çıkarmadığı durumlarda da her alanın örnek maddelerinden bir kaç özel olarak sorulmuştur. Araştırmacı bu 5 genel soruya verilen cevaplara göre her biri için 7 dereceli bir ölçek üzerinde derecelendirme yapmış ve bunların ortalaması denneğin görüşme puanını oluşturmuştur. Ayrıca, 14 denneğin görüşmesi ses bandına alınmış ve bağımsız iki uzman tarafından dinlenerek derecelendirilmiştir. Bu işlem sonunda araştırmacıyla bu uzmanların derecelendirmeleri arasında .75 ile .91'lik korelasyonlar gözlenmiştir.

Ön çalışmanın ardından gerçekleştirilen esas çalışmada öğrenci deneklere 1989 Bitirme Sınavı sırasında, sınav bitimlerinde ve gruplar halinde uygulama yapılmıştır. RİDKOÖ'nün puanlanan 23 maddesinden en çok 3'ünün cevapsız bırakılması durumunda denneğin puanı değerlendirme dışında bırakılmıştır.

Bulgular

Araştırmada toplanan verilerin analizi SPSS Programıyla (Nie, 1986) yapılmıştır. RİDKOÖ'nün bu çalışmadaki test-tekrar test güvenilirlik katsayısı $r=.83$ 'tür ($p<.001$; $s.d.=98$). Ölçeğin KR-20 tekniğiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı .68, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Esas çalışmada örnekleme ($N=532$) verileri üzerinden iç tutarlık katsayısı da .71'dir.

Deneklerin görüşme kontrol odağı puan ortalaması ile RİDKOÖ puanları arasında $r=.96$ 'lık ($p<.001$; $s.d. = 52$) bir Pearson korelasyonu elde edilmiştir.

Ayrıca, öz-kontrolü (self-control) ölçen Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (ROGÖ) (Rosenbaum, 1980) ile RİDKOÖ arasında -.29'lük ($p<.001$; $s.d.=530$) bir korelasyon gözlenirken; psikolojik belirti düzeyini gösteren Belirti Tarama Listesinin (SCL-90-R) (Derogatis, 1977; Dağ, 1991) GSI puanı ile .21'lik bir korelasyon verdiği gözlenmiştir

($p < .001$; s.d. = 530).

RİDKOÖ'den esas araştırma örnekleminin ortalaması, $X=10.37$; $S=4.05$; ranj = 1-21'dir. Bu değerler erkekler için, $X=9.83$; $S=4.14$ ve kızlar için, $X=10.66$; $S=3.97$ 'dir. Kızlarla erkeklerin ortalamaları arasındaki bu fark anlamlıdır ($t=2.26$; s.d.=531; $p < .05$) ve buna göre kızlar daha dış kontrol odağı inanca sahiptir.

Esas araştırma örnekleminde elde edilen RİDKOÖ cevaplarına Temel Bileşenler Analizi (Principal Components Analysis) uygulanmış ve Kaiser Normalleştirme Ölçütüne göre özdeğeri 1'i aşan 7 faktör elde edilmiştir. Toplam varyansın % 47.7'sini açıklayabilen bu faktörlerin Varimax Rotasyonu sonrası faktör örüntüleri, özdeğerleri, açıkladıkları varyans yüzdeleri ve adlandırmaları Tablo-1'de özetlenmiştir.

Tablo-1: RİDKOÖ Maddelerine Uygulanan Temel Bileşenler Analizinde Ortaya Çıkan Faktörlerin Varimax Rotasyonu sonrasındaki Örüntüleri (*)

FAKTÖR-1: ŞANS KONTROLÜ

(Özdeğeri = 3.36, Açıkladığı varyans = % 14.6)

	Faktör Ağırlığı
(18a) Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.	.65
(28b) Yaşamının alacağı yön üzerinde bazan yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.	.56
(2a) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır.	.54
(25a) Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissedirim.	.54

(*) Faktör örüntüleri oluşturulurken, bir faktöre .316'nın altında bir değerle katılan maddeler, sadeliği sağlamak amacıyla gösterilmemiştir. Bu ölçütün seçilme nedeni, bu değerden daha düşük bir değerle ağırlık oluşturan maddenin faktör içindeki açıklanan varyans katkısının .10'un altında kalmasıdır.

(13b) Çok uzun vadeli planlar yapma her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.	.53
(11b) İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.	.50

FAKTÖR-2: SİYASAL DIŞ KONTROL

(Özdeğeri = 1.53, Açıkladığı varyans = % 6.7)

	Faktör Ağırlığı
(12b) Bu dünya güç sahibi bir kaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.	.63
(22b) Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.	.63
(17a) Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyızdır.	.59
(3b) İnsanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.	.54

FAKTÖR-3: ŞANS VE KİŞİLERARASI DIŞ KONTROL

(Özdeğeri = 1.34, Açıkladığı varyans = % 5.8)

(15b) Çoğu durumda, yazı-tura atarak da isabetli kararlar verebiliriz.	.62
(16a) Kimin patron olacağı genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır.	.62
(4b) İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılabilir.	.42
(20b) Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğunuza bağlıdır. ('O' puan alan seçenektir)	.35

FAKTÖR-4: OKUL BAŞARISINDA DIŞ KONTROL Faktör Ağırlığı

- (Özdeğeri = 1.32, Açıkladığı varyans = % 5.8)
- (10b) Sınav soruları derste işlenen çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki, çalışmanın anlamı kalmıyor. .72
- (5b) Öğrencilerin çoğu, notlarının tesadüfi olaylarda etkilendiğini fark etmez. .65
- (23a) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazan anlayamıyorum. .61

FAKTÖR-5: KİŞİLERARASI İLİŞKİLERDE DIŞ KONTROL

- (Özdeğeri = 1.20, Açıkladığı varyans = % 5.2)
- (7a) Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar izden hoşlanmazlar. .67
- (26b) İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırlarsa hoşlanırlar. .60
- (6a) Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz. .48
- (20a) Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlandığını bilmek zordur. .45

FAKTÖR-6: KADERCİLİK

- (Özdeğeri = 1.14, Açıkladığı varyans = % 4.9)
- (9a) Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tank olmuşumdur. .65
- (21a) Uzun vadede yaşamımızdaki kötü şeyler, iyi şeylerle dengelenir. .60

FAKTÖR-7: SİYASAL VE OKUL BAŞARISIYLA İLGİLİ DIŞ KONTROL

- (Özdeğeri = 1.07, Açıkladığı varyans = % 4.6)
- (29a) Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlayamıyorum. .72
- (23a) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazan anlayamıyorum. .36

Tartışma Ve Sonuçlar

RİDKOÖ için bu çalışmada elde edilen güvenirlik katsayıları, orijinali için bildirilenlerle karşılaştırıldığında, ölçeğin Türkçe formunun, üniversite öğrencilerinin kontrol odağı inançlarını ölçmede güvenilir bir araç olabileceği sonucu çıkmaktadır. Ölçeğin büyük örneklemeden elde edilen iç tutarlık katsayısı bu vargımızın önemli bir kanıtıdır.

Ölçeğin birleşici (convergent) geçerliğine ilişkin olarak yapılan görüşmelerde elde edilen kontrol odağı derecelendirme ortalama puanları ile RİDKOÖ puanları arasında bulunan .69'luk korelasyon katsayısı, aracın ölçtüğü boyutu kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekilde ölçebildiğine işaret olarak alınabilir. Ayrıca, öz-kontrolü ölçen RÖGÖ ile RİDKOÖ'nün gösterdiği düşük ama anlamlı negatif korelasyon da aynı yönde bir işaret olarak görülebilir. RÖGÖ'de puanların yüksekliği öz kontrol becerilerinin ya da stratejilerinin kullanımını belirlemektedir. Bu iki ölçeğin orijinaleri arasında bildirilen korelasyonlar da .40'lar dolayındadır (Rosenbaum, 1983). Bunun gibi, dış kontrol odağı inancı ile psikolojik belirti düzeyi arasında gözlenen anlamlı pozitif korelasyon da ilgili kaynaklarda gösterilenlerle uyumlu olup (Epstain ve Meier, 1989; Holder ve Levi, 1988) RİDKOÖ'nün görgül geçerliğini desteklemiştir.

RİDKOÖ'nün yapı geçerliğine ilişkin olarak yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin Türkçe Formu da, orijinalinin uygulanmasından elde edildiği bildirilen faktörlere çok benzeyen faktörler ortaya çıkarmıştır. Kontrol odağı boyutu homojen bir boyut değildir. Başlıca kontrol alanları, şans-kader, başarı, kişilerarası ilişkiler ve siyasal olaylar olarak belirmekte ve bu yapı bir çok çalışmada ortaya çıkan yapıya benzemektedir (Mirels, 1970; Joe ve Jahn, 1973; Tobacyk, 1978; Collins, 1974; Duffy, Shiflett ve Downey, 1977; Ward ve Thomas, 1985; Chan, 1989). Ancak, Rotter (1966) ve Franklin (1963)'in sözünü ettikleri güçlü tek faktör, sonraki hiç bir çalışmada elde edilemediği gibi bu çalışmada da ortaya çıkmamıştır. Buna paralel olarak çok boyutlu ve özel konulara

yönelik kontrol odağı ölçekleri üzerinde uzun zamandır çalışılmaktadır (Levenson, 1972; Reid ve Ware, 1974; Coombs ve Schroeder, 1988; Brown, 1990; Richards, 1990). Bununla beraber, Rotter'in ölçeğinin ölçtüğü iki kutuplu boyut da bir çok psikolojik değişkenle anlamlı ilişkiler göstermektedir ve bunlardan biri olan psikolojik belirti düzeyi ile olan ilişkisi bu çalışmada da gösterilmiştir.

Sonuç olarak, RIDKOÖ'nün Türkçe Formu da, orijinali gibi, yeterli güvenilirlik katsayılarına sahip, kabul edilebilir düzeyde geçerlik göstergeleri bulunan bir ölçek gibi görünmektedir. Özellikle üniversite öğrencileri üzerinde yapılacak araştırmalarda, ancak herhangi bir şekilde uygulamaya dönük tanı ya da sınıflama amaçlanmaksızın yalnızca araştırma maksadıyla kullanılması koşuluyla, yararlı bir araç olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ölçeğin değişik örneklemeler üzerinde denenmesinin daha güçlü göstergelere ulaşılmasını sağlayabileceği de beklenmektedir. Bu çalışmanın ürünlerinin daha gelişmiş ve çok boyutlu kontrol odağı ölçeklerinin Türkçe Formlarının geliştirilmesi çabalarına da önemli katkıların olabileceği umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- ARKNOFF, D.B. ve MAHONEY, M.J. (1979). The role of perceived control in psychopathology. In L.C. Perlmuter ve R.D. Monty (Eds.), *Choice and Perceived Control*, Hillsdale, N.J.: Erlbaum, 155-174.
- BROWN, R. (1990). The construct and concurrent validity of the social dimension of the Brown Locus of Control Scale. *Educ. and Psych. Measurement*, 50, 377-382.
- CHAN, D.W. (1989). Dimensionality and adjustment correlates of locus of control among Hong Kong Chinese. *J. of Pers. Asses.* 53, 145-160.
- COLLINS, B.E. (1974). Four components of the Rotter Internal External Scale: Belief in a Difficult World, a Just World, a Predictable World, and a Politically Responsive World. *J. of Personality and Social Psych.*, 29, 381-391.
- COOMBS, W.N. ve SCHROEDER, H.E. (1988). Generalized locus of control: An analysis of factor analytic data. *Personality and Individual Differences*, 9, 79-85.
- DAĞ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sosyal bilimler Enst., Psikoloji Anabilim Dalı.
- DAĞ, İ. (1991). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 5-12.
- DEROGATİS, L.R. (1977). *SCL-90: Administration, scoring and procedure Manual-I for the revised version*. Baltimore, MD: John Hopkins Univ., School of Medicine, Clin. Psychomet. Unit.
- DUFFY, P.J., SHIFLETT, S. ve DOWNEY, R.G. (1977). Locus of control: Dimensionality and predictability using Likert Scales. *J. of Applied Psychology*, 62, 214-219.
- EPSTAIN, S. ve MEIER, P. (1989). Constructive thinking: A broad coping variable with specific components. *J. of Pers. and Social Psych.* 57, 332-350.
- FRANKLIN, R.D. (1963). *Youth's expectancies about internal vs. external control of reinforcement related to N variables*. Unpublished Doctoral Dissertation, Purdue University.
- HOLDER, E.E. ve LEVI, D.J. (1988). Mental health and locus of control: SCL-90 -R and Levenson's IPC Scales. *J. of Clinical Psychology*, 44, 753-775.
- JAMES, W.H. (1957). *Internal vs. external control of reinforcement as a basic variable in learning theory*. Unpublished Doctoral Dissertation, Ohio State University.
- JOE, V.C. ve JAHN, J.C. (1973). Factor structure of the Rotter I-E Scale. *J. of Clinical Psych.* 29, 66-68.
- LEFCOURT, H.M. (1972). Recent developments in the study of locus of control. In B.A. Maher (Ed.), *Progress in Experimental Personality Research* (Vol.6), N.Y.: Academic Press.
- LEFCOURT, H.M. (1981). *Research with the locus of*

- control construct. (Vol.1) N.Y.: Academic Press.
- LEVENSON, H. (1972). Distinctions within the concept of internal-external control: Development of a new scale. *Proceedings of the 80 th Annual Convention of the American Psychological Association*, 7, 259-260 (Summary).
- MIRELS, H.L. (1970). Dimensions of internal vs. external control. *J. of Consulting and Clin. Psych.*, 34, 226-228.
- NIE, N.H. (1986). *SPSS-X: Statistical package for social sciences*. N.Y.: McGraw-Hill.
- PHARES, E.J. (1957). Expectancy changes in skill and chance situations. *J. of Abnormal and Social Psych.*, 54, 339-342.
- REID, D.W. ve WARE, E.E. (1974). Multidimensionality of internal vs. external control: Addition of a third dimension and non-distinction of self vs. others. *Canadian J. of Behavioral Science*, 6, 131-142.
- RICHARDS, D.G. (1990). A "Universal Forces" dimension of locus of control in a population of spritual seekers. *Psychological Reports*. 67, 887-850.
- ROSENBAUM, M.A. (1980). A schedule for assessing self-control behaviors: Preliminary findings. *Behavior Therapy*, 11, 109-121.
- ROSENBAUM, M.A. (1983). Learned resourcefulness as a behavioral repertoire for the self-regulation of internal events: Issues and speculations. In M. Rosenbaum, C.M. Franks ve Y. Jaffe (Eds.), *Perspectives on Behavior Therapy in the Eighties*, N.Y.: Springer, 54-73.
- ROTTER, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control of reinforcement. *Psychological Monographs* 80, 1-28.
- ROTTER, J.B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal vs. external control of reinforcement. *J. of Consulting and Clinical Psych.*, 40, 313-321.
- ROTTER, J.B. (1990). Internal vs. external control of reinforcement: A case history of a variable. *American Psychologist*, 45, 489-493.
- STRICKLAND, B.R. (1978). Internal - external expectancies and health related behaviors. *J. of Consulting and Clinical Psychology*, 46, 1192-1211.
- STRICKLAND, B.R. (1989). internal-external control expectancies: From contingency to creativity. *American Psychologist*, 44, 1-12.
- TOBACYK, J. (1978). Factor structure of Rotter's I-E Scale in female Polish university students, *The J. of Social Psych.* 106, 3-10.
- WARD, L.C. ve THOMAS, L.L. (1985). Interrelationships of locus of control content dimensions and hopelessness. *J. of Clinical Psychology*. 41, 517-520.